

3.2.4. Simpleks Yöntemde Duyarlılık Analizleri

Duyarlılık analizinde doğrusal programlama modelinin parametrelerindeki değişikliklerinin optimal çözüm üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Herhangi bir parametredeki değişimin optimal çözüme etkisi diğer tüm parametrelerin değerleri sabit tutularak incelenir. Modelde kullanılan parametrelere (c_j, b_i, a_{ij}) bağlı olarak duyarlılık analizinde

- Sağ taraf sabitlerinde meydana gelen değişmelerin
- Amaç fonksiyonu katsayılarındaki değişmelerin
- Teknolojik katsayılarda meydana gelen değişmelerin

optimal çözüme olan etkileri problemi yeniden çözmeksizin incelenebilir.

a)Sağ taraf sabitlerinde meydana gelen değişmeler

Bir doğrusal programlama modelinde yer alan kısıtların sağ taraf sabitlerinde meydana gelen değişmeler optimal çözümdeki çözüm sütunu değerlerini etkiler. Optimal tablodaki çözüm sütunu değerleri negatif değerli olmadığı sürece, mevcut çözüm uygun ve optimal bir çözüm olarak kalır. Dolayısıyla, sağ taraf sabitlerindeki değişmelerin etkileri, çözümün uygun ve optimal bir çözüm olarak kaldığı, değişim aralığı belirlenerek incelenebilir. Belirlenen aralık ilgili kaynağın gölge fiyatı değişmeksizin ne kadar artırılıp azaltılabileceğini de gösterir.

¹⁴Aşağıdaki problem bu amaçla ele alınmıştır:

Örnek 2. $Z_{maks.} = 4X_1 + 5X_2$

$$\begin{aligned} X_1 + 2X_2 &\leq 10 && (\text{işgücü, saat/gün}) \\ 6X_1 + 6X_2 &\leq 36 && (\text{Hammadde1, kg/gün}) \\ 8X_1 + 4X_2 &\leq 40 && (\text{Hammadde2, kg/gün}) \\ X_1, X_2 &\geq 0 \end{aligned}$$

² LEE, S.M., MOORE L.J. ve TAYLOR, B.W., (1981),Management Science, Wm.C.Brown Company,U.S.A..

Tablo 4. Örnek 2 'ye ait Başlangıç Simpleks Tablosu

	4	5	0	0	0	
	X ₁	X ₂	S ₁	S ₂	S ₃	
0 S ₁	1	2	1	0	0	10
0 S ₂	6	6	0	1	0	36
0 S ₃	8	4	0	0	1	40
Z _j	0	0	0	0	0	0
C _j -Z _j	4	5	0	0	0	

Tablo 5. Örnek 2 'ye ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu

	4	5	0	0	0	
	X ₁	X ₂	S ₁	S ₂	S ₃	
5 X ₂	0	1	1	-1/6	0	4
4 X ₁	1	0	-1	1/3	0	2
0 S ₃	0	0	4	-2	1	8
Z _j	4	5	1	1/2	0	28
C _j -Z _j	0	0	-1	-1/2	0	

İşgücü kapasitesindeki değişimler

$$Z_{\text{maks.}} = 4X_1 + 5X_2$$

$$X_1 + 2X_2 \leq 10 + \Delta \quad (\text{işgücü, saat/gün})$$

$$6X_1 + 6X_2 \leq 36 \quad (\text{Hammadde1, kg/gün})$$

$$8X_1 + 4X_2 \leq 40 \quad (\text{Hammadde2, kg/gün})$$

$$X_1, X_2 \geq 0$$

Tablo 6. Örnek 2'ye ait Başlangıç Simpleks Tablosu (b₁=10+Δ)

	4	5	0	0	0	
	X ₁	X ₂	S ₁	S ₂	S ₃	
0 S ₁	1	2	1	0	0	10 + 1Δ
0 S ₂	6	6	0	1	0	36 + 0Δ
0 S ₃	8	4	0	0	1	40 + 0Δ
Z _j	0	0	0	0	0	0
C _j -Z _j	4	5	0	0	0	

Tablo 7. Örnek 2'ye ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu (b₁=10+Δ)

	4	5	0	0	0	
	X ₁	X ₂	S ₁	S ₂	S ₃	
5 X ₂	0	1	1	-1/6	0	4 + 1Δ
4 X ₁	1	0	-1	1/3	0	2 - 1Δ
0 S ₃	0	0	4	-2	1	8 + 4Δ
Z _j	4	5	1	1/2	0	28+Δ
C _j -Z _j	0	0	-1	-1/2	0	

Farklı b_1 Değerleri için Örnek 2'ye ait
Optimal Simpleks Çözüm Tabloları

Tablo 8. Örnek 2'ye ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($b_1=12$)

	4	5	0	0	0	
	X_1	X_2	S_1	S_2	S_3	
5 X_2	0	1	1	-1/6	0	6
4 X_1	1	0	-1	1/3	0	0
0 S_3	0	0	4	-2	1	16
Z_j	4	5	1	1/2	0	30
C_j-Z_j	0	0	-1	-1/2	0	

Tablo 9. Örnek 2'ye ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($b_1=9$)

	4	5	0	0	0	
	X_1	X_2	S_1	S_2	S_3	
5 X_2	0	1	1	-1/6	0	3
4 X_1	1	0	-1	1/3	0	3
0 S_3	0	0	4	-2	1	4
Z_j	4	5	1	1/2	0	27
C_j-Z_j	0	0	-1	-1/2	0	

Tablo 10. Örnek 2'ye ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($b_1=11$)

	4	5	0	0	0	
	X_1	X_2	S_1	S_2	S_3	
5 X_2	0	1	1	-1/6	0	5
4 X_1	1	0	-1	1/3	0	1
0 S_3	0	0	4	-2	1	12
Z_j	4	5	1	1/2	0	29
C_j-Z_j	0	0	-1	-1/2	0	

b) Amaç fonksiyonu katsayılarındaki değişmeler

Bir doğrusal programlama modelinin amaç fonksiyonunda yer alan katsayılarda meydana gelen değişmeler optimal çözümdeki C_j-Z_j satırındaki değerleri etkiler. Optimal tablodaki C_j-Z_j satırındaki değerler maksimizasyon amaçlı problemde pozitif, minimizasyon amaçlı problemde negatif değerler olmadığı sürece, mevcut çözüm optimal bir çözüm olarak kalır. Amaç fonksiyonu katsayılarında meydana gelen değişmelerin etkileri, mevcut çözümün optimal bir çözüm olarak kaldığı, değişim aralığı belirlenerek incelenebilir. Amaç fonksiyonu katsayılarındaki değişmeler, karar değişkeninin optimal tabloda temel dışı değişken ve temel değişken olma durumuna göre incelenebilir.

¹⁵Aşağıdaki problem bu amaçla ele alınmıştır:

Örnek 3

$$\begin{aligned} Z_{\text{maks.}} &= 6X_1 + 4X_2 \\ 2X_1 + 6X_2 &\leq 12 && (\text{işgücü, saat/gün}) \\ 4X_1 + 4X_2 &\leq 16 && (\text{Hammadde, kg/gün}) \\ X_1, X_2 &\geq 0 \end{aligned}$$

Tablo 11. Örnek 3'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu

	6	4	0	0	
	X_1	X_2	S_1	S_2	
0 S_1	0	4	1	-1/2	4
6 X_1	1	1	0	1/4	4
Z_j	6	6	0	3/2	24
C_j-Z_j	0	-2	0	-3/2	

¹⁵ LEE, S.M., MOORE L.J. ve TAYLOR, B.W., (1981), Management Science, Wm.C.Brown Company, U.S.A.

i. Temel dışı değişkenin amaç fonksiyonu katsayısındaki değişmeler

Bir temel dışı değişkenin amaç fonksiyonu katsayısının değişim aralığı, değişkenin optimal simpleks tablodaki C_j-Z_j satırındaki değerinden yararlanılarak belirlenebilir. Bu değere Δ ilave edilerek optimallik şartı aranır.

$$Z_{\text{maks.}} = 6X_1 + (4 + \Delta)X_2$$

$$2X_1 + 6X_2 \leq 12$$

$$4X_1 + 4X_2 \leq 16$$

$$X_1, X_2 \geq 0$$

Tablo 12. Örnek 3'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($C_2=4 + \Delta$)

	6	4+ Δ	0	0	
	X_1	X_2	S_1	S_2	
0 S_1	0	4	1	-1/2	4
6 X_1	1	1	0	1/4	4
Z_j	6	6	0	3/2	24
C_j-Z_j	0	-2 + Δ	0	-3/2	

ii. Temel değişkenin amaç fonksiyonu katsayısındaki değişmeler

Bir temel değişkenin amaç fonksiyonu katsayısının değişim aralığı, değişkene ait satırdaki temel olmayan değişken değerlerinin Δ ile çarpıldıktan sonra karşı gelen C_j-Z_j satırındaki değerlerden çıkarılarak ve optimallik şartı sağlanarak belirlenebilir.

$$Z_{\text{maks.}} = (6 + \Delta_1)X_1 + 4X_2$$

$$2X_1 + 6X_2 \leq 12$$

$$4X_1 + 4X_2 \leq 16$$

$$X_1, X_2 \geq 0$$

Tablo 13. Örnek 3'e ait Başlangıç Simpleks Tablosu ($C_1=6 + \Delta_1$)

	6+ Δ_1	4	0	0	
	X_1	X_2	S_1	S_2	
0 S_1	2	6	1	0	12
0 S_2	4	4	0	1	16
Z_j	0	0	0	0	0
C_j-Z_j	6+ Δ_1	4	0	0	

Tablo 14. Örnek 3'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu
($C_1=6 + \Delta_1$)

	$6 + \Delta_1$ X_1	4 X_2	0 S_1	0 S_2	
0 S_1	0	4	1	-1/2	4
$(6 + \Delta_1)X_1$	1	1	0	1/4	4
Z_j	$6 + \Delta_1$	$6 + \Delta_1$	0	$3/2 + \Delta_1/4$	$24 + 4\Delta_1$
$C_j - Z_j$	0	$-2 - \Delta_1$	0	$-3/2 - \Delta_1/4$	

Farklı C_1 ve C_2 Değerleri için Örnek 3'e ait
Optimal Simpleks Çözüm Tabloları

Tablo 15. Örnek 3'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu
 $\Delta_2=2, (C_2=6)$

	6 X_1	6 X_2	0 S_1	0 S_2	
0 S_1	0	4	1	-1/2	4
6 X_1	1	1	0	1/4	4
Z_j	6	6	0	3/2	24
$C_j - Z_j$	0	0	0	-3/2	

Tablo 16. Örnek 3'e Optimal Simpleks Çözüm Tablosu
 $\Delta_2=1, (C_2=5)$

	6 X_1	5 X_2	0 S_1	0 S_2	
0 S_1	0	4	1	-1/2	4
6 X_1	1	1	0	1/4	4
Z_j	6	6	0	3/2	24
$C_j - Z_j$	0	-1	0	-3/2	

Tablo 17. Örnek 3'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu
 $\Delta_1 = -2, (C_1=4)$

	4 X_1	4 X_2	0 S_1	0 S_2	
0 S_1	0	4	1	-1/2	4
4 X_1	1	1	0	1/4	4
Z_j	4	4	0	1	16
$C_j - Z_j$	0	0	0	-1	

Tablo 18. Örnek 3'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu
 $\Delta_1=3, (C_1=9)$

	9	4	0	0	
	X_1	X_2	S_1	S_2	
0 S_1	0	4	1	-1/2	4
9 X_1	1	1	0	1/4	4
Z_j	9	9	0	9/4	36
C_j-Z_j	0	-5	0	-9/4	

Örnek 4. Aşağıda verilen problemin amaç fonksiyonu katsayılarında ve sağ taraf sabitlerinde meydana gelen değişmelerin optimal çözüm üzerindeki etkilerini inceleyiniz.

$$Z_{\min.} = 14X_1 + 10X_2 + 4X_3 + 8X_4$$

$$\begin{aligned} X_3 &\geq 40 \\ X_1 + X_2 + X_3 + X_4 &= 85 \\ 2X_1 + 3X_2 + 4X_3 + 5X_4 &\leq 320 \\ 3X_1 + 4X_2 + 5X_3 + 6X_4 &\leq 410 \\ X_1, X_2, X_3, X_4 &\geq 0 \end{aligned}$$

Tablo 19. Örnek 4'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu

	14	10	4	8	0	M	M	0	0	
	X_1	X_2	X_3	X_4	E_1	A_1	A_2	S_1	S_2	
4 X_3	0	1/2	1	3/2	0	0	-1	1/2	0	75
14 X_1	1	1/2	0	-1/2	0	0	2	-1/2	0	10
0 E_1	0	1/2	0	3/2	1	-1	-1	1/2	0	35
0 S_2	0	0	0	0	0	0	-1	-1	1	5
Z_j	14	9	4	-1	0	0	24	-5	0	440
C_j-Z_j	0	1	0	9	0	M	M-24	5	0	

Farklı b Değerleri için Örnek 4'e ait
 Optimal Simpleks Çözüm Tabloları

Tablo 20. Örnek 4'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($b_1=39$)

	14	10	4	8	0	M	M	0	0	
	X_1	X_2	X_3	X_4	E_1	A_1	A_2	S_1	S_2	
4 X_3	0	1/2	1	3/2	0	0	-1	1/2	0	75
14 X_1	1	1/2	0	-1/2	0	0	2	-1/2	0	10
0 E_1	0	1/2	0	3/2	1	-1	-1	1/2	0	36
0 S_2	0	0	0	0	0	0	-1	-1	1	5
Z_j	14	9	4	-1	0	0	24	-5	0	440
C_j-Z_j	0	1	0	9	0	M	M-24	5	0	

Tablo 21. Örnek 4'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($b_2=84$)

	14	10	4	8	0	M	M	0	0	
	X_1	X_2	X_3	X_4	E_1	A_1	A_2	S_1	S_2	
4 X_3	0	1/2	1	3/2	0	0	-1	1/2	0	76
14 X_1	1	1/2	0	-1/2	0	0	2	-1/2	0	8
0 E_1	0	1/2	0	3/2	1	-1	-1	1/2	0	36
0 S_2	0	0	0	0	0	0	-1	-1	1	6
Z_j	14	9	4	-1	0	0	24	-5	0	416
C_j-Z_j	0	1	0	9	0	M	M-24	5	0	

Tablo 22. Örnek 4'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($b_3=319$)

	14	10	4	8	0	M	M	0	0	
	X_1	X_2	X_3	X_4	E_1	A_1	A_2	S_1	S_2	
4 X_3	0	1/2	1	3/2	0	0	-1	1/2	0	74½
14 X_1	1	1/2	0	-1/2	0	0	2	-1/2	0	10½
0 E_1	0	1/2	0	3/2	1	-1	-1	1/2	0	34½
0 S_2	0	0	0	0	0	0	-1	-1	1	6
Z_j	14	9	4	-1	0	0	24	-5	0	445
C_j-Z_j	0	1	0	9	0	M	M-24	5	0	

Tablo 23. Örnek 4'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu ($b_4=409$)

	14	10	4	8	0	M	M	0	0	
	X_1	X_2	X_3	X_4	E_1	A_1	A_2	S_1	S_2	
4 X_3	0	1/2	1	3/2	0	0	-1	1/2	0	75
14 X_1	1	1/2	0	-1/2	0	0	2	-1/2	0	10
0 E_1	0	1/2	0	3/2	1	-1	-1	1/2	0	35
0 S_2	0	0	0	0	0	0	-1	-1	1	4
Z_j	14	9	4	-1	0	0	24	-5	0	440
C_j-Z_j	0	1	0	9	0	M	M-24	5	0	

Örnek 5. Aşağıda verilen problemin amaç fonksiyonu katsayılarında ve sağ taraf sabitlerinde meydana gelen değişmelerin optimal çözüm üzerindeki etkilerini inceleyiniz.

$$Z_{\text{maks.}} = 14X_1 + 10X_2 + 4X_3 + 8X_4$$

$$\begin{aligned} X_3 &\geq 40 \\ X_1 + X_2 + X_3 + X_4 &= 85 \\ 2X_1 + 3X_2 + 4X_3 + 5X_4 &\leq 320 \\ 3X_1 + 4X_2 + 5X_3 + 6X_4 &\leq 410 \\ X_1, X_2, X_3, X_4 &\geq 0 \end{aligned}$$

Tablo 24. Örnek 5'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu

	14	10	4	8	0	-M	-M	0	0	
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	E ₁	A ₁	A ₂	S ₁	S ₂	
4 X ₃	0	0	1	0	-1	1	0	0	0	40
14 X ₁	1	1	0	1	1	-1	1	0	0	45
0 S ₁	0	1	0	3	2	-2	-2	1	0	70
0 S ₂	0	1	0	3	2	-2	-3	0	1	75
Z _j	14	14	4	14	10	-10	14	0	0	790
C _j -Z _j	0	-4	0	-6	-10	-M+10	-M-14	0	0	

Farklı b Değerleri için Örnek 5'e ait
Optimal Simpleks Çözüm Tabloları

Tablo 25. Örnek 5'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu(b₁=39)

	14	10	4	8	0	-M	-M	0	0	
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	E ₁	A ₁	A ₂	S ₁	S ₂	
4 X ₃	0	0	1	0	-1	1	0	0	0	39
14 X ₁	1	1	0	1	1	-1	1	0	0	46
0 S ₁	0	1	0	3	2	-2	-2	1	0	72
0 S ₂	0	1	0	3	2	-2	-3	0	1	77
Z _j	14	14	4	14	10	-10	14	0	0	800
C _j -Z _j	0	-4	0	-6	-10	-M+10	-M-14	0	0	

Tablo 26. Örnek 5'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu(b₂=84)

	14	10	4	8	0	-M	-M	0	0	
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	E ₁	A ₁	A ₂	S ₁	S ₂	
4 X ₃	0	0	1	0	-1	1	0	0	0	40
14 X ₁	1	1	0	1	1	-1	1	0	0	44
0 S ₁	0	1	0	3	2	-2	-2	1	0	72
0 S ₂	0	1	0	3	2	-2	-3	0	1	78
Z _j	14	14	4	14	10	-10	14	0	0	776
C _j -Z _j	0	-4	0	-6	-10	-M+10	-M-14	0	0	

Tablo 27. Örnek 5'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu(b₃=319)

	14	10	4	8	0	-M	-M	0	0	
	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	E ₁	A ₁	A ₂	S ₁	S ₂	
4 X ₃	0	0	1	0	-1	1	0	0	0	40
14 X ₁	1	1	0	1	1	-1	1	0	0	45
0 S ₁	0	1	0	3	2	-2	-2	1	0	69
0 S ₂	0	1	0	3	2	-2	-3	0	1	75
Z _j	14	14	4	14	10	-10	14	0	0	790
C _j -Z _j	0	-4	0	-6	-10	-M+10	-M-14	0	0	

Tablo 28. Örnek 5'e ait Optimal Simpleks Çözüm Tablosu($b_4=409$)

	14	10	4	8	0	-M	-M	0	0	
	X_1	X_2	X_3	X_4	E_1	A_1	A_2	S_1	S_2	
4 X_3	0	0	1	0	-1	1	0	0	0	40
14 X_1	1	1	0	1	1	-1	1	0	0	45
0 S_1	0	1	0	3	2	-2	-2	1	0	70
0 S_2	0	1	0	3	2	-2	-3	0	1	74
Z_j	14	14	4	14	10	-10	14	0	0	790
C_j-Z_j	0	-4	0	-6	-10	-M+10	-M-14	0	0	

KAYNAKLAR

- LEE, S.M., MOORE L.J. ve TAYLOR, B.W., (1981), Management Science, Wm.C.Brown Company,U.S.A.
- RENDER, B. & STAIR, R. M., (1992), Introduction to Management Science, Allyn and Bacon, U.S.A.
- WALKER,R.,C.,(1999), Introduction to Mathematical Programming, Prentice Hall, U.S.A.
- WINSTON, W., (1991), Operations Reseach Applications and Algorithms, 2nd Edit., PWS-KENT Publishing Com., U.S.A